

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 20 Ekim 2022
Kabul Tarihi : 02 Kasım 2022

MODERN ARAP DİLBİLİMCİSİ VASİM MEMMEDELİYEV'İN İLMİ KİŞİLİĞİ*

Mansur TEYFUR**

Öz: Bu çalışmada, Vasim Memmedeliyev'in hayatı ve ilmî kişiliği ele alınmaktadır. O, Azerbaycan'da başta Arap filolojisi olmak üzere İslami ilimler alanında yetişmiş ender âlimlerden sayılmaktadır. Rusya, Polonya, Mısır ve Suudi Arabistan gibi birçok ülkede ilmi konferanslara katılan Vasim Memmedeliyev'in çok sayıda kitap ve makalesi bulunmakta, bazı eserlerinin de dünyanın on beşten fazla ülkesinde yayımlandığı bilinmektedir. Ziya Bünyadov'la birlikte Kur'an-ı Kerim'i Azerbaycan diline tercüme etmesi ve Arap Dili ekollerinin Azerbaycan Arap dilciliğinde ilk defa incelemesi ve araştırması da Vasim Memmedeliyev'in önemli çalışmalarındandır. O, değerli eseri olan Kur'an'ın Azerbaycan diline çevirisi ile ilgili şöyle der; "Kur'an'ın harfi harfine tercümesini etmek, ona karşı saygısızlıktan başka bir şey değildir. Ama şerhli şekilde tercüme, Arapça bilmeyen veya anlamayan okurlara Kur'an'ı iyi anlamaları için en güzel bir yöntemdir." O, Arap Dili alanında yazmış olduğu "Arap Dilciliği" ve "Azerbaycanca-Arapça Lügati" adlı iki önemli eseri ile de Arap Dili alanındaki yerini göstermiştir. İlahiyatçı ve Arap Dilbilimcisi Vasim Memmedeliyev, 13 Ekim 2019 tarihinde 77 yaşında Bakü'de vefat etmiştir. Ayrıca Vasim Memmedeliyev gibi modern dönemde (20. Yüzyılda) Azerbaycan'da yetişmiş meşhur Arap dilcileri de bulunmaktadır. Genel olarak Arap edebiyatı özel olarak ise göç edebiyatı alanlarında kalem oynatmış Aida İmanquliyeva (ö. 1992), Azerbaycan tarihini Arapça kaynaklardan araştırmalar yaparak iz bırakan ve Kur'an'ı Azerbaycan diline tercümesiyle de büyük yankı uyandıran Arap dilcisi Ziya Bünyadov (ö. 1997), dil öğretimi alanındaki tecrübesiyle bilinen Elesker Memmedov (ö. 1999), çağdaş Arapça öğretimi çalışmalarıyla öne çıkan Malik Qarazade (ö. 2008) modern Arap dili sahasına büyük katkıları olan meşhur dilcilerden bazılarıdır. Bu çalışmanın amacı, modern dünyamızda yetişmiş Azerbaycan Arap dilcilerden sayılan Vasim Memmedeliyev'in ilmî kişiliğini tanıtmaktır.

Anahtar Kelimeler: Arapça, Dilbilim, Azerbaycan, Vasim Memmedeliyev.

SCIENTIFIC PERSONALITY OF THE MODERN ARAB LINGUIST VASİM MAMMADALIYEV

Abstract: In this study, Vasim Mammadeliyev's life and scientific personality are discussed. It is stated that he is one of the rare scholars educated in the field of Islamic sciences, especially in Arab philology in Azerbaijan. It is stated that Vasim Mammadeliyev, who attended scientific conferences in many countries such as Russia, Poland, Egypt and Saudi Arabia, has many books and articles and some of his works have been published in more than 15 countries around the world. The translation of the Holy Quran into Azerbaijani language with Ziya Bunyadov and the first research of the Arabic language ecole in Azerbaijani Arab linguistics are among the greatest successful works of Vasim Mammadaliyev. He says the following about the

* Bu makale, 27-28 Şubat 2021 tarihli Uluslararası FSMVÜ Arap Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Kongresinde sunulan Modern Arap Dilbilimcisi Vasim Memmedeliyev'in İlmî Kişiliği, adlı bildiri metninin genişletilmiş şeklidir.

** Dr. Öğr. Üyesi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Temel İslam Bilimleri Bölümü, E-Mail adresi: teyfur1985@gmail.com ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3225-9792>

translation of the Quran, his most valuable work, into Azerbaijani language; “To translate the Quran literally is nothing but disrespect for him. However, annotated translation is the best method for readers who do not know or understand Arabic to understand the Quran well.” He showed his place in the field of Arabic Language with his two important works, “Arabic Linguistics” and “Azerbaijani-Arabic Dictionary”, which he wrote in the field of Arabic Language. The theologian and Arabic Linguist Vasim Mammadeliyev passed away on October 13, 2019 at the age of 77 in Baku. In addition, there are well-known Arabic linguists such as Vasim Mammadeliyev who grew up in Azerbaijan in the modern period (20th century). For example, Aida Imanquliyeva (d.1992), who studied in the fields of Arabic literature in general and migration literature in particular, the Arab linguist Ziya Bunyadov (d. 1997) who left a mark on the history of Azerbaijan by researching Arabic sources and made a great impression with her translation of the Qur'an into Azerbaijani language, Alaskar Mammadov (d. 1999), who is known for his experience in language teaching, and Malik Qarazade (d. 2008), who stands out with his contemporary Arabic teaching studies, are considered among the famous linguists who have made great contributions to the field of modern Arabic language. The purpose of this study is to introduce the scientific personality of Vasim Mammadaliyev, who is considered one of the rare Azerbaijan Arabic linguists.

Key Words: Arabic, Linguistics, Azerbaijan, Vasim Mammadaliyev.

Giriş

Vasım Memmedeliyev (Memmedeli oğlu), 27 Ağustos 1942’de Azerbaycan’ın başkenti Bakü’de doğmuştur. 1959-1964 yılları arasında Azerbaycan Devlet Üniversitesi Doğu Dilleri Fakültesi Arap Dili Bölümü’nde lisans eğitimini tamamlamıştır. (Sultanov, 2005: 85). Ardından 1968’de Tiflis Devlet Üniversitesi’nde “*Çağdaş Arap -Azerbaycan Edebi Dilinde ve Irak Diyalektinde Fiil Zaman kalıplarının Karşılaştırmalı Tipolojik Tahli*” konulu yüksek lisans tezini ve 1974’te ise, “*Modern Arap Dilinde Fiilin Zaman, Şahıs ve Kalıp Kategorileri*” konulu doktora tezini savunmuştur. Azerbaycan Bakü Devlet Üniversitesi’nde Arap Dili alanında öğretim üyeliği yapmış ve 1979 yılında profesörlük derecesine kadar yükselmiştir.

Vasim Memmedeliyev, 1981-1991 yılları arasında Bakü Devlet Üniversitesi Doğu Dilleri Fakültesinde dekanlık ve 1991 yılında da Rektör yardımcılığı görevlerinde bulunmuştur. Bunun yanı sıra 1993-2018 yılları arasında yaklaşık yirmi altı yıl kadar Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde dekanlık görevini yürüten İlahiyatçı ve Arap Dilbilimcisi Prof. Dr. Vasim Memmedeliyev, 13 Ekim 2019 tarihinde 77 yaşında Bakü’de vefat etmiştir. O, ülkesini temsil etmede ve ilmi görüşlerini dünyaya yayma konusunda da çok kabiliyetli bir şahsiyete sahip olmuştur. Arap ve Rus dillerini, ister ilmi konferanslarda isterse de sıradan konuşmalarında çok iyi derecede kullanabilmiştir. O’nun yetiştirmiş olduğu talebeleri, ondan hep övgüyle bahseder. Vasim Memmedeliyev, öğrencilerini daima ilmi alanlarda yönlendirmiş ve onlara destek çıkmıştır. (<https://525.az/> Erişim: 15.02.2021); (Teyfur, 2019: 501). Vasim Memmedeliyev’in hayat serüvenine bakıldığında ömrünün büyük bir kısmını ilmi kademelerde geçirmiş olduğu görülmektedir.

A. İlmî Kişiliği

Vasim Memmedeliyev, şarkşünas, ansiklopedik bilgiye sahip bir âlim olarak kabul edilmektedir. Ömrünü Arap Dili alanındaki çalışmalara adanmış Vasim Memmedeliyev’in birçok kitap ve ilmî makale kaleme aldığı ve bazı eserlerinin, dünyanın on beşten fazla ülkesinde yayımlandığı zikredilmektedir. Meşhur Azerbaycan tarihçisi ve aynı zamanda Arap

dilcisi olan Ziya Bünyadov'la (ö. 1997) birlikte Kur'an-ı Kerim'i Azerbaycan diline tercüme etmesi ve Arap Dili ekollerini Azerbaycan Dilciliğinde karşılaştırmalı olarak ilk defa incelemesi ve araştırması da Vasim Memmedeliyev'in en önemli çalışmalarından sayılmaktadır. O, bunlara ilaveten İlahiyat ve Arap Dili alanında çok sayıda araştırmasıyla da tanınmaktadır. Arap Dili alanında yazmış olduğu "*Arap Dilciliği*" ve "*Azerbaycanca-Arapça Lügati*" adlı iki önemli eseri ile Arap Dili alanındaki ilmi yeterliliğini göstermesi bakımından yeterlidir. O'nun kırktan fazla akademik hayata kazandırmış olduğu talebesi bulunmaktadır. O, ilmî kişiliğinin yanında sadeliği ve mütevazılığı ile de tanınmaktadır. (<https://525.az/> Erişim: 15.02.2021).

Görüldüğü üzere o, hayatını Arap dil çalışmalarına adanmış ve bu alanda çok değerli eserler üreterek, gelecek nesle en büyük armağan olan ilmi mirasını bıraktığı söylenebilir. Müslümanların vazgeçilmezi olan ve dinî yaşantılarındaki temel dayanakları olarak kabul edilen Kur'an-ı Kerim'in Azerbaycan diline tercüme edilerek kendilerinin hizmetine sunulması da Vasim Memmedeliyev'in üstün ilmi başarılarından biri sayılmaktadır.

Vasim Memmedeliyev, Rusya, Polonya, Mısır, Suudi Arabistan, Irak, Endonezya, Türkiye gibi birçok ülkede yapılan uluslararası konferans ve kongrelere katılmıştır. Ayrıca 1989'da "*Irak İlimler Akademisi*", 1994'te "*İslam Hukuku Akademisi*" ve Suriye "*Kur'an İlimleri ve Arap Dili Akademisi*" gibi önemli kuruluşların üyeliğini yürütmüştür. O, hizmetlerinden dolayı 2002'de Şeref madalyası ile ödüllendirilmeye layık görülmüştür. 2007'de Azerbaycan "*Milli İlimler Akademisi*"nin üyesi seçilen Vasim Memmedeliyev'in 1992/93 yılında Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin kuruluşunda da büyük gayretleri bulunmaktadır. 1993-2018 yılları arasında Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nde dekanlık görevinde iken çok sayıda ilahiyatçı yetiştirmesi de onun ilmî kişiliğini göstermesi bakımından önemlidir. O, Akademik alandaki ilmî hizmetlerinin yanında Azerbaycan televizyon kanalında düzenli olarak katıldığı "*Hakkın Dergâhı*" adlı programıyla da genç neslin İslam'ı doğru anlamasına ve yaşamasına katkı sağlamaya çalışmıştır. (Teyfur, 2019: 501).

Bu bilgilerden yola çıkarak Vasim Memmedeliyev'in sadece kendi ülkesindeki hizmetleriyle yetinmediği söylenebilir. Çünkü o, birçok ülkeye giderek kendi alanındaki ilmi hizmetlerini dünyaya yaymaya gayret etmiştir. O, vefatına kadar çok sayıda yazdığı kitap ve makalelerinden öne çıkan bazı eserlerini şöyle verebiliriz:

Öne çıkan bazı eserleri:

Basra Gramer Okulu, Bakü 1983.

Arap Dilciliği, Bakü 1985.

Kufe Gramer Okulu, Bakü 1988.

Modern Arap Dilinde Fiilin Zaman, Şahıs ve Kalıp Kategorileri, Bakü 1992.

Azerbaycan Dilinin Arap Alfabesiyle İfadesi, Rabat 2000. (Sultanov, 2005: 86).

Ebû Hayyân'ın Bazı Dilcilik Görüşleri, 2003.

Tasavvufta Arif ile Âlimin farkı, 2003.

S.S. Reşadi'nin Sarf-Nahiv Kitabı Hakkında, 2004.

Arap Edebi Dilinde Şart-Budak Cümleli Tabeli Mürekkep Cümleler, 2004.

İslam Ahlakı ve Onun Esas Prensipleri, 2004.

İlahiyat Fakültesi, 2004.

Arap Dilciliği Umumi Dilciliğin Esas Kollarından biri gibi, 2005.

İslam'da Mezheplerin Yakınlığı ve Yakınlaşmanın Esas İstikametlerine Dair Bazı Mülâhazalar, 2005.

Arap Dili Programı (Yükseköğretim için), 2006.

İslam ve Gençlik, 2006. (https://az.wikipedia.org/wiki/Vasim_Məmmədəliyev Erişim 28.02.2021).

Kur'an ve İlim, Bakü 2006.

Kur'an-ı Kerim'in Azerbaycan Diline Çevirisi, (Ziya Bünyadov'la Birlikte), Bakü 1991. (Teyfur, 2017: 187).

Mevlana, Kur'an ve İlahi Aşk, 2014.

O'nun yukarıda zikredilen eserlerine bakıldığında sadece Arapça alanında değil, bilakis tasavvuf, fıkıh ve ahlak gibi Müslümanların hayatına dair birçok alanda kendisini geliştirmiş olduğu görülmektedir.

Arap dili alanındaki çalışmalarıyla son döneme damgasını vuran Vasim Memmedeliyev gibi, Modern dönemde Azerbaycan'da yetişmiş meşhur Arap dilcilerinin de bulunduğunu söylemek yerinde olacaktır. Örneğin, genel olarak Arap edebiyatı özel olarak ise göç edebiyatı alanlarında kalem oynatmış Aida İmanquliyeva (ö. 1992), Azerbaycan tarihini Arapça kaynaklardan araştırmalar yaparak iz bırakan ve Kur'an'ı Azerbaycan diline tercümesiyle de büyük yankı uyandıran Arap dilcisi Ziya Bünyadov (ö. 1997), dil öğretimi alanındaki tecrübesiyle bilinen Elesker Memmedov (ö. 1999), çağdaş Arapça öğretimi çalışmalarıyla öne çıkan Malik Qarazade (ö. 2008) modern Arap dili sahasına büyük katkıları olan meşhur dilcilerden sayılmaktadır. (Sultanov, 2005: 80-87); (Şükürov, 2016: 225-227); (https://az.wikipedia.org/wiki/Malik_Qarazadə Erişim: 15.02.2021).

Vasim Memmedeliyev, temel çalışma alanı olan Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'nin kuruluş serüveni ile ilgili bir makale kaleme almış ve şu bilgilere yer vermiştir; Ateizm, Sovyetler birliğinde var olduğu gibi, Azerbaycan'da da yaygınlaşmıştı. Durum böyle olunca dini değerler silinmeye çalışılmış ve hatta Müslümanların dinle ilgili yapması gereken birçok şey yasaklanmış ve Müslümanların dinî bayramlarını kutlamalarına bile izin verilmemişti. Fakat Azerbaycan halkı, bütün bu yasaklara rağmen hiçbir zaman dini değerlerini kaybetmemiş ve ona daha da sıkı sarılarak muhafaza etmeyi başaramışlardı. O dönemlerde dini eğitim-öğretim de yasaklandığından Müslümanların dinlerini doğru dürüst öğrenmelerine imkân bulunmamaktaydı. Halk, dinin esaslarını ve değerlerini Kur'an sohbetlerinde ve taziye yerlerinde din adamlarından öğrenmeye çalışıyorlardı.

Dinî eğitim, sadece Özbekistan'ın Buhara şehrindeki Ali İslam Enstitüsü'nde alınabilmekteydi. 1937 yılında birçok din âlimi öldürüldüğü için dini öğretecek kimse

neredeysse kalmamıştı. Bunun sonucu olarak ta, Azerbaycan halkının dinlerini öğrenebilmeleri için bir medreseye veya resmi bir dini eğitim kurumuna ihtiyaç hâsıl olmuştu. Sovyetlerin son bulmasının ardından 1992/93 yılında Azerbaycan Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı arasında imzalanan bir antlaşmayla Bakü Devlet Üniversitesi bünyesinde İlahiyat Fakültesi kuruldu. İlk kurulduğu yıllarda fakültede İlahiatçı-İslamşinas ve Arap diltisi olmak üzere iki alanda mezun verilmeye başlandı.

Fakültenin dekanlık görevini ise kurulduğu günden vefatına kadar Prof. Dr. Vasim Memmedeliyev yürütmüştür. Fakültede Arapça, Kur'an, İslam ahlakı, İslam dininin esasları, İslam Tarihi, tefsir usulü, fıkıh usulü, hadis usulü, tefsir, fıkıh, hadis, Kur'an'ın kıraat türleri, din felsefesi, kelim, İslam coğrafyası, dinler tarihi, mantık, İslam felsefesi, İslam mezhepler tarihi, tasavvuf, din psikolojisi, din sosyolojisi, İslam medeniyet tarihi, İslami ilimlerin öğretim usulü, pedagoji, Azerbaycan tarihi, Azerbaycan dili, İngilizce, Farsça, Genel dilcilik ve Arap diltisi, dini hitabet, din musikisi, askeri hazırlık eğitimi, beden eğitimi gibi hem dini hem de dünyevi dersler verilmektedir. Çünkü Azerbaycan'ın yüksek dünya görüşlü ilim adamları yetiştirmeye ihtiyacı bulunmaktadır. Günümüzde bu zengin müfredatı olan fakülteden mezun olan birçok öğrenci, Yüksek Lisans ve Doktorasını Türkiye'de devam ettirmektedirler. Fakültedeki hoca kadrosu tüm gayretleriyle öğrencilerin sosyal ve kültürel yönden gelişmesine yardımcı olmaktadır. Fakültenin çok hızlı bir şekilde geliştiğini ifade eden Vasim Memmedeliyev, başta Prof. Dr. Teyyar Altıkulaç olmak üzere birçok insana verdikleri desteklerinden ötürü en samimi teşekkürlerini sunmaktadır. (Memmedeliyev, 2004: 15-20).

Azerbaycan'da kurulan bu ilahiyat fakültesinin ne kadar da önemli ve ihtiyaç duyulan bir eğitim kurumu olduğu bu bilgilerle bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Özellikle hem dini hem de dünyevi ilimlerin birlikte okutulması mezun olacak öğrencilerin daha geniş bir bilgi birikimiyle hayata atılması da ayrı bir meziyettir. Çünkü buradan mezun olan öğrenciler, Azerbaycan'da Müslümanlara İslam dininin esaslarını ve güzel ahlakını öğretme alanındaki ihtiyacı da giderecektir. Aslında Vasim Memmedeliyev, bu Fakülte aracılığıyla İslam'ın yayılmasına ve doğru bir şekilde anlaşılmasına vesile olarak en büyük hizmetini ortaya koymuş bulunmaktadır. Bütün bu ilmi hizmetlerinden ötürü Vasim Memmedeliyev gibi önder şahsiyetlerin takdir edilmesi ve gelecek nesle tanıtılması gerekmektedir.

B. Kur'an-ı Kerim'in Azerbaycan Diline Çevirisi

Vasim Memmedeliyev'in İslam'a en büyük hizmetlerinden biri de Ziya Bünyadov'la birlikte kaleme aldığı Kur'an-ı Kerim'in Azerbaycan diline şerhli tercümesidir. Bu değerli eserin tercüme çalışmasında Ziya Bünyadov, tercümeden çok, anlaşılması için, sure ve ayetlere not düşerek şerh etmesidir. O'nun, tercümeyle ilave olarak yazdığı şerhlerde Tevrat'tan, İncil'den, muhtelif dillerde olan Kur'an tefsirlerinden, Arapça kaynaklardan, Batılı bilginlerin eserlerinden ve özellikle Kraçkovski'nin Kur'an'ın Rusça tercümesi ve şerhinden faydalandığı zikredilmektedir. Bilindiği üzere, Kuran-ı Kerim'i aslından okumak daha güzel olmakla birlikte insanların çoğu Arapça bilmediklerinden tercümeyle ve şerh de ihtiyaç duyulmaktadır. Bu sebeple her iki yazarın da Kuran-ı Kerim'i dil inceliklerine çok dikkat ederek Azerbaycan diline tercüme ve şerhini yazdıkları

belirtilmektedir.

Vasim Memmedeliyev'in söylediği gibi, "Ku'rân'ı harfi harfine tercümesini etmek, Ona karşı saygısızlıktan başka bir şey değildir. Ama şerhli şekilde tercüme, Arapça bilmeyen veya anlamayan okurlara Kur'an'ı iyi anlamaları için en güzel bir yöntemdir." Ayrıca Ziya Bünyadov, Kur'ân'ın tercümesinde ister coğrafi yerler olsun ister kabile adları veya kelime anlamı olsun gerekli açıklama notu düşmeyi de ihmal etmemiştir. Bu şekilde yapılan şerhler, Kur'an'ın başından sonuna kadar devam etmektedir. (Teyfur, 2013: 236, 237).

Meal-tefsir niteliğindeki bu çalışma, Azerbaycan'ın bağımsızlığını kazandıktan sonra ilk kez basılmış Kur'an-ı Kerim tercümesidir (daha önce böyle bir Kur'an tercümesi yapılmamıştı). Üslubu ve anlaşılabilir tercümesi ile bu eser, Azerbaycan halkının nezdinde önemli bir yere sahiptir. Kur'an'ın tercümesinde muteber birçok âlimin eserinden yararlanıldığını söyleyebiliriz. Burada Taberî, Ebû Hayyân el-Endelüsî, İbn Kesîr, Fahrettin er-Râzî, Beydâvî, Zemaşerî, Sâbûnî, Tabersî, Celâleyn, Ebû Tâlip el-Mekkî, Ebû Cafer et-Tûsî, Ömer Ferruh Efendi, Ömer Nasuhi Bilmen, İsmail Hakkı İzmirli, Bakûvî ve Şekevî'nin eserlerinden yararlanıldığı zikredilebilir. (Nurullayev, 2013: 139, 147); (Polat, 2005: 232).

Her iki mütercim de Kur'an'ı tercüme ederken özetle şu hususiyetlere dikkat ettiklerini ifade etmektedir:

"Kur'an-ı Kerim'in ifade üslubuna uygun şekilde tekrarlar aynen muhafaza edilerek tercüme edilmiştir. Bazı Kur'an ayetlerinin orijinalinde cümle tam olarak verilmese de tercümede bu durum yan cümleciklerle açıklanarak verilmiştir. Birkaç ayetin bir arada tek metin olarak verilmesi kolaycılığın kaçılmamış, her ayet ayrı ayrı kendi numaraları ile tercüme edilmiştir. Birkaç farklı anlama gelen veya müfessirler tarafından farklı yorumlara tabi tutulan ayetlerin bir kısmında, parantez açılarak bu anlamlara da bazen yer verilmiştir. Bazı kelimelerin sık tekrar edildiği durumlarda, okuyucuda bıkkınlık yaratmamak ve anlama zenginlik kazandırmak amacıyla yer yer aynı ifadenin Azerbaycan dilindeki eşanlamlıları kullanılmıştır. Tercüme herhangi bir dilden değil, doğrudan Kur'an metninden yapılmıştır." (Polat, 2005: 234).

Bu özet açıklamadan da anlaşıldığı üzere Kur'an'ın Azerbaycan diline tercümesinde her iki mütercimin de oldukça hassas ve temkinli davrandıklarını söylemek mümkündür.

Sonuç

Çağdaş dönemde Azerbaycan'da yetişmiş Arap dilbilimci ve İlahiyatçı Vasim Memmedeliyev'in kendi halkına ve özellikle de akademik camiaya ilmi hizmetlerde bulunduğu söylenebilir. Ömrünü Arap Dili alanındaki çalışmalara adanmış Vasim Memmedeliyev'in çok sayıda kitap ve makalesi bulunmaktadır. Eserlerinden bazılarının, dünyanın onbeşten fazla ülkesinde yayınlanması Vasim Memmedeliyev'in ilmi dehasını göstermektedir. O'nun Arap Dilciliği alanında "*Arap Dilciliği*" ve "*Azerbaycanca-Arapça Lügati*" adlı iki önemli kitabı, günümüzde Arapça alanında çalışan araştırmacılarımıza kaynaklık etmesi bakımından önemlidir. Vasim Memmedeliyev, İlahiyat ve Arap Dili alanındaki çok sayıda araştırmasıyla tanındığı bilinmektedir. Rusya, Polonya, Mısır, Suudi

Arabistan, Irak, Endonezya, Türkiye gibi ülkelerde yapılan uluslararası konferans ve kongrelere katılması, 1989'da "Irak İlimler Akademisi", 1994'te "İslam Hukuku Akademisi" ve "Suriye Kur'an İlimleri ve Arap Dili Akademisi"ne üye olarak seçilmesi onun sadece Azerbaycan'da değil dünya çapında tanınan bir Arap Dilbilimci ve İlahiyatçı olduğunun ispatıdır.

Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesinin kurulmasındaki gayreti ve Azerbaycan televizyonunda düzenli olarak sunduğu "Hakk'ın Dergâhı" adlı programı onun ortaya koymuş olduğu ilmi hizmetlerine örnek olarak verilebilir. O'nun özellikle Ziya Bünyadov'la birlikte kaleme aldığı Kur'an tercümesi, Azerbaycan halkının dinlerini öğrenmelerini kolaylaştırmak adına yapılmış en güzel ilmi çalışma sayılmaktadır. Çünkü böylesine tefsir niteliğinde yazılmış bir Kur'an meali çalışması, yayımlandığı tarih esas alınacak olursa İslam dinine yapılmış büyük bir hizmet olarak kabul edilmelidir. O'nun bu değerli eseri tercüme ederken söylediği şu sözleri de yüce Kur'an'a olan saygısının en önemli işaretidir; "Ku'rân'ın harfi harfine tercümesini etmek, Ona karşı saygısızlıktan başka bir şey değildir. Ama şerhli şekilde tercüme, Arapça bilmeyen veya anlamayan okurlara Kur'an'ı iyi anlamaları için en güzel bir yöntemdir."

O'nun yetiştirmiş olduğu talebeleri ondan hep övgüyle bahsetmektedir. Öğrencilerini daima ilmi alanlarda yönlendirmiş ve onlara destek çıkmıştır. Ülkesini temsil etmede ve ilmi görüşlerini dünyaya duyurma konusunda çok kabiliyetli bir şahsiyete sahip olduğu söylenebilir. Arapça ve Rusça dillerini, ister ilmi konferanslarda isterse de, sıradan konuşmalarında çok iyi derecede kullanabilmesi de oldukça önemli bir husustur. O'nun kaleme almış olduğu eserlerine bakıldığında, sadece Arapça alanında değil, bilakis tasavvuf, fıkıh ve ahlak gibi Müslümanların hayatına sirayet eden birçok alanda kendisini geliştirdiği görülmektedir.

O'nun gibi ender yetişen ve dilbilim alanındaki tecrübeleriyle çağımızda çığır açan âlimlerimize sahip çıkıp, onların bırakmış oldukları miraslarını nesilden nesle taşıyarak ilmi sorumluluklarımızı yerine getirmemiz gerektiği kanaatindeyiz.

Kaynakça

- Malikov, Terlan. "Vasim Memmedeliyev'in Sonuncu Yetirmesinin Hatıraları", http://525.az/site/index.php?name=xeber&duzelis=0&news_id=128949&fbclid=IwAR0bFsZO3_QnKPBeNHkJuCi1EivWtL5XQS9aUkXMUCfncWSUbmKi2jA1c#gsc.tab=0 Erişim 15.02.2021.
- Memmedeliyev, Vasim – Garayev (Garazade) Malik (2004). "İlahiyat Fakültesi", *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Mecmuası*, S. 1, s. 15-20.
- Nurullayev Fuad İzzet Oğlu (2013). "Şerqünas Alim Vasim Məmmədəliyev'in Qurani-Kərimin Tərcüməsi Zamanı İstinad Etdiyi Mənbələr", *Bakü Devlet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İlmî Mecmuası*, S. 19, s. 139-149.
- Qarazade, Malik. https://az.wikipedia.org/wiki/Malik_Qarazadə. Erişim 15.02.2021.
- Polat, Fethi Ahmet (2005). "Azerbaycan'da Yapılan Bir Kur'an Tercümesi", *Marife*, C. 1, s. 231-236.

-
- Sultanov, Aladdin (2005). “XX. Yüzyılda Azerbaycan’da Arap Dili Alanında Yapılan Çalışmalar ve Arapça Öğretimi”, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi.
- Şükürov, Qıyas (2016). “Bünyadov Ziya”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 1, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, s. 225-227.
- Teyfur, Mansur (2019). “Azeri Arap Dilbilimcisi Vasim Memmedeliyev’in İlmi Kişiliği”, III. Anadolu Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresinde Sunulan Bildiri, Diyarbakır, Aralık 28-29.
- Teyfur, Mansur (2017). “Ziya Bünyadov’un Hayatı, Eserleri ve Kur’an-ı Kerim Meali Çalışması”, *Türk İslâm Medeniyeti Araştırmalar Dergisi*, C. 12, S. 23, s. 181-189.
- Teyfur, Mansur (2013). “Kur’an-ı Kerim, çev. Ziya Bünyadov & Vasim Memmedaliyev, ed. Allahşükür Paşazade, Bakü: Azer Neşr, 1991”, *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 2, s. 235-238.
- “Vasim Memmedeliyev”, https://az.wikipedia.org/wiki/Vasim_Mömmədəliyev, Erişim 28.02.2021.
-